

MUSIQIY ANGEDONIYA: NEGA BA'ZI ODAMLAR MUSIQADAN LAZZAT OLOLMAYDI?

Fozilova Farida

20-oilaviy poliklinika bosh shifokori, oliy toifali vrach

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20732930>

Annotatsiya: Maqolada musiqiy angedoniya fenomeni – insonning musiqadan zavq ololmaslik xususiyati neyropsixologik nuqtai nazardan tahlil qilinadi. So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar ushbu holat miyaning umumiy faoliyatidagi buzilish bilan emas, balki eshitish qobig‘i va mukofot tizimi o‘rtasidagi funksional aloqalarning o‘ziga xos xususiyatlari bilan bog‘liq ekanligini ko‘rsatmoqda. Xususan, Barselona universiteti olimlari tomonidan o‘tkazilgan tadqiqotlar musiqiy angedoniyaga ega insonlarda musiqani qabul qilish tizimi bilan zavq va rag‘batlanish uchun mas‘ul bo‘lgan neyron tarmoqlar o‘rtasidagi o‘zaro ta‘sir nisbatan zaif ekanligini aniqladi. Maqolada mazkur fenomenning fiziologik asoslari, tadqiqot natijalari, ehtimoliy sabablari va inson hissiyotlarini o‘rganishdagi ahamiyati yoritiladi.

Kalit so‘zlar: musiqiy angedoniya, neyropsixologiya, mukofot tizimi, emotsional reaksiya, musiqa psixologiyasi, miya faoliyati.

Abstract: The article examines the phenomenon of musical anhedonia, a specific inability to experience pleasure from music, from a neuropsychological perspective. Recent studies indicate that this condition is not associated with general brain dysfunction but rather with distinctive patterns of connectivity between the auditory cortex and the brain's reward system. Research conducted by scientists at the University of Barcelona has demonstrated that individuals with musical anhedonia exhibit weaker interactions between neural circuits responsible for music perception and those involved in reward processing. The paper discusses the physiological basis of this phenomenon, summarizes major research findings, explores possible causes, and highlights its significance for understanding human emotions and neuropsychology.

Keywords: musical anhedonia, reward system, neuropsychology, emotional response, music psychology, brain activity.

Kirish.

Musiqa insoniyat madaniyatining eng qadimiy va universal shakllaridan biri hisoblanadi. Turli xalqlar va davrlarda musiqa nafaqat estetik ehtiyojlarni qondirish, balki hissiyotlarni ifoda etish, ijtimoiy munosabatlarni shakllantirish va ruhiy holatni boshqarish vositasi sifatida ham xizmat qilgan. Ko‘pchilik odamlar musiqa tinglaganda quvonch, hayajon, huzur yoki ta‘sirlanish kabi ijobiy emotsiyalarni his qiladilar. Shu sababli musiqadan zavq olish inson tabiatiga xos universal xususiyat sifatida qabul qilinadi.

Ta‘kidlash joizki, zamonaviy neyroilmiy tadqiqotlar ushbu tasavvur har doim ham to‘liq to‘g‘ri emasligini ko‘rsatmoqda. Kuzatuvlar shundan dalolat beradiki, ayrim insonlar musiqani eshitadilar, uning ritmi va ohangini farqlay oladilar, biroq undan emotsional zavq yoki ichki qoniqish his qilmaydilar. Ilmiy adabiyotlarda bu holat “musiqiy angedoniya” deb yuritiladi. Mazkur holat insonning hayot sifati va psixologik holatiga muayyan darajada ta‘sir ko‘rsatishi mumkin.

Ijtimoiy jihatdan qaralganda, musiqa muloqot, bayramlar, konsertlar, klublar, filmlar hamda turli madaniy tadbirlarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Shu sababli, atrofdagilar sevimli qo‘shiqlari haqida hayajon bilan suhbatlashayotganida yoki musiqa orqali kuchli hissiy

kechinmalarni boshdan kechirayotganida, bunday inson o'zini ma'lum darajada umumiy emotsional muhitdan chetda his qilishi mumkin.

Bundan tashqari, ko'pchilik insonlar musiqa yordamida dam oladi, kayfiyatini ko'taradi, diqqatini jamlaydi yoki stressni yengishga harakat qiladi. Musiqiy angedoniya holatida esa musiqa ushbu psixologik va emotsional funksiyalarni yetarli darajada bajarmasligi yoki bu ta'sir ancha sust namoyon bo'lishi mumkin.

Madaniy tajriba doirasi nisbatan cheklangan bo'lishi mumkin. Zero, musiqa, kino, teatr va raqs kabi san'at turlari insonning hissiy va estetik dunyoqarashini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Shu sababli, mazkur san'at yo'nalishlarining ayrim nozik emotsional va estetik jihatlari bunday holatda nisbatan sustroq yoki kamroq ta'sirchan qabul qilinishi mumkin. Biroq bu holat insonning umumiy hayot sifati va farovonligini albatta pasaytiradi, degani emas. Agar inson muloqot, sport, tabiat, tasviriy san'at, intellektual faoliyat, taomlar, sayohatlar hamda boshqa hayotiy manbalardan zavq ola bilsa, musiqadan emotsional zavq olmaslikning o'zi uning hayotdan qoniqish darajasiga jiddiy salbiy ta'sir ko'rsatmasligi mumkin.

Musiqiy angedoniya deb ataladigan fenomen inson hissiyotlarining neyrobiologik asoslarini o'rganishda muhim ilmiy ahamiyat kasb etadi. Ushbu holat inson miyasida musiqani idrok etish va undan zavq olish jarayonlari o'zaro bog'liq bo'lsa-da, aynan bir xil mexanizmlar asosida faoliyat yuritmasligini ko'rsatadi.

Zamonaviy neyroilm va psixologiyada inson hissiyotlari hamda zavqlanish mexanizmlarini tadqiq etish dolzarb ilmiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Musiqa insoniyat hayotida keng tarqalgan madaniy hodisa bo'lishiga qaramay, uning inson miyasi va emotsional tizimiga ta'sir mexanizmlari hali to'liq o'rganilmagan. Ayniqsa, musiqiy angedoniya kabi fenomenlar insonlarning bir xil tashqi stimullarga nima sababdan turlicha emotsional munosabat bildirishini chuqurroq tushunish imkonini beradi.

So'nggi yillarda neyrovizualizatsiya texnologiyalarining rivojlanishi musiqiy idrok bilan miyaning zavqlanish va mukofot tizimi o'rtasidagi funksional bog'liqlikni yanada chuqurroq tahlil qilish imkoniyatini yaratdi. Natijada musiqiy angedoniya nafaqat musiqa psixologiyasi, balki nevrologiya, psixiatriya hamda kognitiv fanlar nuqtai nazaridan ham muhim tadqiqot ob'ektiga aylanmoqda. Mazkur fenomenni o'rganish emotsional buzilishlar, depressiv holatlar va motivatsiya bilan bog'liq kasalliklarning neyrobiologik mexanizmlarini chuqurroq anglashga xizmat qilishi mumkin.

Angedoniya atamasi odatda insonning zavq olish qobiliyatining pasayishi yoki yo'qolishini anglatadi. Biroq musiqiy angedoniya holatida ushbu xususiyat faqat musiqaga nisbatan namoyon bo'ladi. Bunday insonlar kundalik hayotda moddiy rag'bat, mazali taom, ijtimoiy muloqot yoki boshqa yoqimli faoliyatlardan odatdagi darajada zavq olishda davom etadilar.

Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, musiqiy angedoniya miyaning shikastlanishi yoki eshitish nuqsoni natijasi emas. Asosiy omillardan biri eshitish qobig'i (auditory cortex) bilan zavq va ijobiy emotsiyalarni shakllantirishda ishtirok etuvchi miya tizimlari o'rtasidagi funksional bog'lanish samaradorligining pastligi hisoblanadi. Natijada musiqa haqidagi axborot miyada qayta ishlansa-da, u zavq hissini shakllantiruvchi neyron mexanizmlarni yetarli darajada faollashtirmaydi.

Musiqiy angedoniyani o'rganish maqsadida Barselona universiteti olimlari maxsus diagnostik vosita Barcelona Music Reward Questionnaire (BMRQ) so'rovnomasini ishlab chiqdilar. U musiqaning inson hayotidagi ahamiyatini quyidagi besh mezon orqali baholaydi:

1. Emotsional ta'sir;
2. Kayfiyatni boshqarish qobiliyati;
3. Ijtimoiy munosabatlarga ta'siri;
4. Harakat va raqsga undashi;
5. Yangi musiqalarga qiziqish.

Tadqiqot natijalari musiqiy angedoniyaga ega ishtirokchilar ushbu ko'rsatkichlarning deyarli barchasida past natijalar ko'rsatishini aniqladi. Ular musiqa tinglaganda kuchli emotsional ta'sirni his qilmaydilar, ular uchun sevimli musiqiy asarlar bo'lmasliklari mumkin va musiqa ularning kayfiyatiga deyarli ta'sir ko'rsatmaydi.

Funksional magnit-rezonans tomografiya tadqiqotlari musiqiy angedoniyaga ega shaxslarda eshitish tizimi bilan zavq va ijobiy emotsiyalarni qayta ishlashda ishtirok etuvchi miya hududlari o'rtasidagi neyron faollik darajasi musiqadan zavq oluvchi insonlarga nisbatan ancha past ekanligini tasdiqlagan. Shu bilan birga, moddiy rag'bat bilan bog'liq vazifalarni bajarish jarayonida ularning miya faolligi odatdagi ishtirokchilarnikidan sezilarli darajada farq qilmagan. Bu holat musiqiy angedoniya umumiy angedoniya emas, balki muayyan stimulga nisbatan kuzatiladigan tanlangan holat ekanligini ko'rsatadi.

Mutaxassislar musiqiy angedoniyani "tanlangan angedoniya" turlaridan biri sifatida baholaydilar. Bu holatda inson muayyan turdagi stimuldan zavq olmaydi, ammo boshqa sohalarda emotsional reaksiya saqlanib qoladi. Masalan, ayrim odamlar ovqatlanish jarayonidan yoki muayyan ta'm turlaridan deyarli zavq olmaydilar. Nazariy jihatdan bunday holatlar ham sezgi signallari bilan zavq va emotsional qoniqishni shakllantirishda ishtirok etuvchi miya tizimlari o'rtasidagi neyron aloqalarning o'ziga xos xususiyatlari bilan izohlanishi mumkin. Shu nuqtayi nazardan musiqiy angedoniya inson miyasida zavq hissini yuzaga keltiruvchi mexanizmlar bir butun tizim emas, balki turli neyron tarmoqlardan tashkil topgan murakkab tizim ekanligini namoyon qiladi.

Tahlil qilingan tadqiqotlar musiqiy angedoniya insonning umumiy emotsional qobiliyatlari susayishi natijasi emasligini ko'rsatadi. Aksincha, bu holat muayyan hissiy stimul, ya'ni musiqa bilan bog'liq neyron tarmoqlarning o'ziga xos ishlash xususiyatlari bilan izohlanadi. Mazkur xulosa inson hissiyotlari universal emasligi, balki turli neyrobiologik mexanizmlarga tayanishini ko'rsatadi. Musiqiy angedoniya fenomeni musiqiy did, estetik idrok va emotsional qabul qilish jarayonlaridagi individual farqlarni tushunish uchun ham muhim ahamiyatga ega. Ba'zi insonlar musiqadan kuchli emotsional ta'sir olsa, boshqalarda bunday reaksiya kuzatilmayligi mumkin. Bu holat musiqiy tajriba faqat madaniy muhit yoki ta'lim bilan emas, balki neyrobiologik xususiyatlar bilan ham bog'liq ekanligini anglatadi.

Musiqiy angedoniya inson miyasining murakkabligi va individual xususiyatlarini namoyon etuvchi qiziqarli neyropsixologik fenomen hisoblanadi. U musiqani qabul qilish qobiliyati bilan musiqadan zavq olish qobiliyati bir xil jarayon emasligini ko'rsatadi. Bir inson uchun musiqa chuqur hissiy kechinmalar manbayi bo'lsa, boshqa inson uchun u faqat tovushlar majmuasidir.

Musiqiy angedoniya fenomeni musiqa asarining badiiy qiymati uning barcha insonlar tomonidan bir xil emotsional qabul qilinishini anglatmasligini ko'rsatadi. Bu holat estetik idrokning individual va neyrobiologik xususiyatlarga bog'liq ekanligini namoyon etadi.

Mazkur fenomenni o'rganish inson hissiyotlarining neyrobiologik tabiatini chuqurroq anglashga xizmat qiladi. Shuningdek, u emotsional buzilishlar, depressiya va motivatsiya bilan bog'liq holatlarni tadqiq etishda yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirishi mumkin. Musiqiy angedoniya bo'yicha tadqiqotlarning kengayishi inson psixikasi va miyasi faoliyati haqidagi bilimlarni yanada boyitishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Mas-Herrero E., Marco-Pallarés J., Lorenzo-Seva U., Zatorre R.J., Rodriguez-Fornells A. Individual Differences in Music Reward Experiences. *Music Perception*. 2013. Vol. 31(2). P. 118–138.
2. Yusupov E. Psixologiya va inson xulqi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019. – 286 b.
3. Mansurov B. Musiqa psixologiyasi asoslari. – Toshkent: Fan, 2016. – 224 b.
4. Petrushin V.I. Музыкальная психология. – Москва: Академический проект, 2020. – 400 s.